

Köszöntjük a 90 éves Zatykó Józsefet

Egyetemi tanulmányait az Agrártudományi Egyetem Kert- és Szőlőgazdasági Karán, illetve annak jogutódján, a Kertészeti és Szőlészeti Főiskolán folytatta, ahol 1956-ban szerzett diplomát. A kertészet szeretete családi hagyomány, édesapja és egyik testvére is ezen a területen tevékenykedtek, és lettek a gyümölcsstermesztés szakmájának elismert művelői.

A diploma megszerzését követően a Duna-Tisza közí Mezőgazdasági Intézet Ceglédi Állomásán szakmunkásként dolgozott egy évig, ahol a nehezen gyökeresedő gyümölcsfajok vegetatív szaporításával bízták meg. Idősebb Porpáczy Aladár hívására 1957-ben került a Fertődi Növénynemesítési és Növénytermesztési Kutató Intézetbe, mint tudományos segédmunkatárs. Kezdetben a *Ribes* fajok nemesítése volt a fő feladata.

Eredményeinek fontos részét alkotják a következő államilag elismert gyümölcsfajták, melyeknek nemesítésében munkatársakkal közösen vett részt: Fertődi hosszúfürtű pirosribiszke, Fertődi 1. feketeribiszke. Ez utóbbi két évtizedig az ország vezető fajtája volt. Továbbá két piros- és két feketeribiszke fajta honosítása fűződik nevéhez. Idősebb Porpáczy Aladár által korábban előállított Fertődi 1. málnaszeder, valamint Fertődi 1. dió vegetatív szaporításának hatékonyabbá tételével hozzájárult elterjesztésükhöz. Idősebb Zatykó Imre gyökereztetési eljárását alkalmazva, neki sikerült először gyökérnemes diófajtákat létrehozni.

Fajtaelőállítás mellett, növényi hormonok bevonásával, a nemesítés módszertanát is fejlesztette. Segítségükkel steril *Ribes* fajok partenokarpiáját és fertilis fajok apomixisét idézte elő. Az említett anyagok a poliploidizálás hatékonyságát is jelentősen javították.

Tanulmányutak és konferenciák alkalmával Európa csaknem valamennyi országában megfordult. Ilyen céllal látogatta Japán, India, Izrael, Kanada egyetemeit, kutató intézeteit is. Leghosszabb és legértelmesebb útja Santa Cruzba a Kaliforniai Egyetemre vezette, ahol Ford ösztöndíjasként egy évet (1967-68) töltött növénybiológiai, főként hormon-életteni kutatással.

Amerikából visszatérve a Növényélettani és Biokémiai Laboratóriumban folytatta munkáját. A csoport igényeknek megfelelően, a biotechnológia felé szélesítette palettáját és a bogyógyümölcsűek vírusmentesítésében is részt vett. Ezt a szerteágazó tevékenységet irányította 1973-tól nyugdíjállományba vonulásáig (2003).

A bogyósgyümölcsűek vírusmentesítésében fontosak az általa adaptált és továbbfejlesztett merisztéma tenyésztési eljárások. Nemzetközi mércével mérve is elsőként indukálta a *Ribes* félék járulékos embriogenezisét. Az ilyen eredetű növények a vírusmentesítés számára is értékesek. Nemesítés és vírusmentesítés mellett a növényélettan elméleti kérdéseivel is alkotó módon foglalkozott. Felismerte az összefüggést a tápközeg proton koncentrációja és a járulékos gyökérbővítés intenzitása között. Szerteágazó kísérletek során rájött, hogy etilengátló anyagokkal, *in vitro* körülmények között, a szamóca indaképződése, valamint a szamóccal rokon fajok virágképződése indukálható. Felfedezte a malachitzöld mikrotechnikai indikátor és baktericid anyag citokinin hormon aktivitását.

Nevéhez fűződik a különböző növényfajok steril, kevert tenyésztési eljárásának kidolgozása, mely többek között alkalmasnak ígérkezik a kompatibilitás vizsgálatára, valamint a gének természetes, egyszerű átvitelére. Pályájának külön szakaszát képezik a stressz élettannal összefüggő kutatások. Számos kísérlettel igazolta, hogy Selye János stresszelmélete növényekre is érvényes, és az eredeti elmélet kortikoidjainak a növényeknél, nagy valószínűséggel, a citokininnek felelnek meg. Selye egyik könyvében hivatkozik a fertődi kísérletekre.

A fertődi intézetben töltött évek alatt Zatykó József volt tudományos munkatárs, Növényélettani Laboratórium vezetője, kutatási osztályvezető, majd több mint tíz évig, nyugdíjazásáig, igazgatóhelyettes. Eredményeit száznál több önállóan vagy társszerzőkkel írt szakcikk, könyvfejezet foglalja össze.

Szerencsésnek mondhatja magát, mert nyolc évig dolgozhatott idősebb Porpáczy Aladár mellett, és több évtizedig olyan kiváló munkatársai voltak, mint Faragó Mihály, Garay András, Garayné Szilvai Margit, Kollányi László, Sági Ferenc, Simon István, Szilágyi Kálmán. A felsorolt kollégák nevét a Fertődi Esterházy Kastély falán márványtábla őrzi.

Dr. Varga Jenő

tudományos főmunkatárs, kutatóállomás-vezető